

**DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ PAŃSTWO
W ZAKRESIE ZAPOBIEGANIA WIKTYMIZACJI WTÓRNEJ
OFIAR PRZESTĘPSTW NA TLE SEKSUALNYM PRZEZ
MEDIA W POLSCE I WE WŁOSZECH**

Natalia Pietruszka

 orcid.org/0000-0002-4213-1354

Institut Studiów Międzynarodowych i Bezpieczeństwa
Uniwersytet Wrocławski

ABSTRACT

Measures Taken by the States to Prevent Secondary Victimization of Sexual Crimes Survivors by the Media in Poland and Italy

This paper presents the anti-victimization policy adopted in Poland and Italy to prevent secondary victimization by the media of the survivals of sexual offenses. The legislative and extra-legislative activities of the state in this regard, aimed at both media representatives and the survivors themselves, were analyzed, as well as activities of non-governmental organizations. The purpose of the article is to answer the question of whether the measures currently being taken in Poland and Italy are sufficient to protect sexual offences survivors from secondary victimization by the media.

Keywords: victimization, secondary victimization, media, criminal policy, strategies for victim protection, anti-victimization policy

Wstęp

W erze szeroko zakrojonego rozwoju mediów szczególnego znaczenia nabiera ochrona ofiar przestępstw, zwłaszcza ich danych osobowych i wizerunku. Jak wskazuje Anna Wolska-Bagińska, kształtowanie opinii publicznej przez przekazy medialne powinno nieść za sobą wyjątkową odpowiedzialność respektowania praw i reputacji innych osób (Wolska-Bagińska 2019, sekcja 4). Mimo to poziom

naruszeń tych wartości wśród dziennikarzy jest znaczny. Działania takie częściej stanowią jednak przykład braku empatii, a nie bezwzględnego łamania prawa (Mąkosa-Stępkowska 2014).

Zapobieganie wiktylizacji wtórnej przez media wymaga podejmowania konkretnych działań na wielu poziomach, skierowanych zarówno do przedstawicieli mediów, jak i do samych pokrzywdzonych¹. Powinny być one podejmowane przede wszystkim przez organy państwowe zarówno na poziomie legislacyjnym, jak i w postaci konkretnych polityk, strategii i programów pozwalających na minimalizację zjawiska. Wysiłki władz w tworzeniu systemów przyjaznych ofiarom muszą mieć wsparcie ze strony organizacji pozarządowych zajmujących się pomocą ofiarom przestępstw.

Pomimo znacznej wagi tematu nie znajduje on odzwierciedlenia w dostępnej literaturze. Zainteresowanie mediów przestępstwem jest poruszane przez wielu autorów, temat podejmują m.in. Chris Greer, Vittorio Lo Fiego i Ray Surette. Większość opracowań odnosi się jednak do analizy tzw. efektu CSI (nawiązującego nazwą do seriali, takich jak „CSI: Crime Scene Investigation”), promowania strachu przed przestępczością bądź do teoretycznych aspektów zagadnienia. Badania dotyczące wiktylizacji wtórnej przez media, jeśli istnieją, skupiają się na konsekwencjach zjawiska, bez analizy sposobów jego zapobieganiu. Takie podejście prezentują m.in. Małgorzata Kowalczyk, Witold Klaus i Kate Mulley. Do wizerunku pokrzywdzonych w mediach odnosi się również publikacja pod redakcją Lidii Mazowieckiej, „Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiar przestępstw”, jednak nie analizuje ona polityki dotyczącej omawianej tematyki.

Rola mediów w kształtowaniu obrazu przestępstwa i wizerunku ofiary

Obrazy medialne stają się dziś wręcz kluczowym źródłem, z którego społeczeństwo czerpie wiedzę o otaczającym je świecie. Wydaje się, że w przypadku relacjonowania przestępstw podstawowa funkcja mediów – informacyjna, zastępowana jest funkcją perswazyjną, pozwalającą na wpływ na postawy i zachowania odbiorców (Kozłowska 2006, s. 70). Media coraz częściej kształtują rzeczywistość społeczną (Woźniakowska-Fajst 2013, s. 372) i wpływają na postrzeganie przestępczości przez społeczeństwo. Można to zaobserwować na dwa sposoby. Media masowe mogą podnosić świadomość i edukować społeczeństwo, ale potrafią też tworzyć zniekształcony obraz przestępczości i wymiaru sprawiedliwości, kształtować błędne przekonania, jak np. mit idealnej ofiary, czy przyczyniać się do wzrostu populizmu karnego. Odejście od funkcji informacyjnej szczególnie wyraźne okazuje się w przypadku przestępstw na tle seksualnym, w ramach których zdaniem wielu

1 Jeśli nie wskazano inaczej, autorka w artykule posługuje się pojęciem pokrzywdzonego w rozumieniu materialnym jako osoby pokrzywdzonej czynem sprawcy, nie zaś formalnym, zdefiniowanym w art. 49 par. 1 k.p.k.

dziennikarzy kluczowe zadanie polega nie na poinformowaniu odbiorców, lecz zszokowaniu ich (Greer 2003, s. 113).

Media przyczyniają się również do kształtowania wizerunku pokrzywdzonego. Często jego charakterystyka medialna jest uproszczona, ma na celu zaspokojenie potrzeb odbiorców, a nie obiektywne przedstawienie rzeczywistości (Czopek et al. 2016, s. 87). Z jednej strony wizerunek ofiary tworzy się w sposób pozwalający odbiorcy odczuwać współczucie i identyfikację z nią (Lucernini 2015, s. 59). Z drugiej zaś styl przedstawienia przez media ofiar budzi poważne obawy wśród specjalistów (Mulley 2001, s. 30). Uwaga mediów staje się czasem inwazyjna i niechciana, a ich przedstawiciele naruszają standardy etyczne poprzez obwinianie ofiary, publikowanie jej zdjęć czy używanie stygmatyzującego języka.

Wiktyimizacja wtórna przez media

Opisując wiktyimizację wtórną, zwykle wskazuje się na jej podstawowe elementy. Jest to zjawisko następujące po pierwotnej wiktyimizacji, pogłębiające jej negatywne konsekwencje i powodujące dodatkowy ból i stres u ofiary ze względu na niewłaściwe jej traktowanie przez otoczenie czy wymiar sprawiedliwości (Bieńkowska, Mazowiecka 2009).

W ostatnim czasie coraz częściej podkreśla się również rolę działań podejmowanych przez media jako przyczyny wiktyimizacji wtórnej bądź czynnika ją wzmacniającego (m.in. Szczepaniec 2017, s. 198). Wskazuje się przede wszystkim na sposób rozpowszechniania przez środki przekazu informacji o przestępstwie, styl opisywania osoby za nie odpowiedzialnej i ofiary czy język używany do przekazywania informacji. Uwaga mediów staje się czasem inwazyjna i niechciana². Często dziennikarze sięgają do faktów z przeszłości ofiary niemających związku ze sprawą³. Dochodzi do winienia ofiary (tzw. *victim blaming*), a media sugerują wręcz, że przyczyniła się ona do popełnienia przestępstwa.

Takie działania należy uznać za wyjątkowo krzywdzące dla ofiar szczególnie podatnych na pokrzywdzenie, m.in. doświadczonych przestępstwem na tle seksualnym. To właśnie w stosunku do tych ofiar działania nakierowane na zapobieżenie wiktyimizacji wtórnej pełnią szczególnie ważną funkcję. Powinny być one podejmowane z dwóch perspektyw: norm aplikowanych do przedstawicieli mediów, mających podnieść standard pracy dziennikarskiej, a także działań skierowanych do samych pokrzywdzonych – edukacji w zakresie własnych praw oraz ewentualnego kontaktu z dziennikarzami (Szczepaniec 2017).

2 W badaniach przywoływanych przez Kate Mulley (2001) spośród 80 respondentów, członków rodzin ofiar zabójstw, 50 wyraziło negatywną opinię odnośnie kontaktu z przedstawicielami mediów, którzy relacjonowali postępowanie bądź informowali o przestępstwie. Tylko jeden respondent pozytywnie wypowiedział się o swoich doświadczeniach z mediami.

3 Tak było m.in. w sprawie R. Polańskiego, kiedy to prywatne informacje, jak np. zdjęcia Samantha Geimer, pojawiły się w prasie.

Działania państwa skierowane na aktywność dziennikarzy w Polsce

Polityka zapobiegająca wiktyimizacji wtórnej przez media w znacznej mierze składa się z norm i programów skierowanych do dziennikarzy. W tym zakresie wspomnieć należałoby o dwóch typach norm – deontologicznych, a także prawnych, dotyczących działalności dziennikarzy w ogólności oraz odnoszących się do ich kontaktu z pokrzywdzonymi i wymiarem sprawiedliwości.

Z prawnego punktu widzenia największy wpływ na zapobieganie wiktyimizacji wtórnej przez dziennikarzy w Polsce mają dwa akty prawne o randze ustawy: Kodeks postępowania karnego (dalej również jako k.p.k.; Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego 1997 z późn. zm.) oraz Prawo prasowe (dalej również jako pr.pras.; Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe 1984 z późn. zm.).

Kodeks postępowania karnego reguluje sposób utrwalania przebiegu rozprawy przez media (art. 357 k.p.k.)⁴, jednak zezwolenie przez sąd na nagrywanie rozprawy nie oznacza zgody na publikację wizerunków uczestników, m.in. ofiar (Jarzecka-Siwik 2005, s. 81). Biorąc pod uwagę ochronę ofiar, szczególne znaczenie ma art. 357 par. 5 k.p.k., pozwalający na usunięcie z sali reprezentantów mediów mogących krępująco wpływać na zeznania świadka⁵. Ochrona taka jest zapewniona jednak jedynie w sytuacji, gdy to pokrzywdzony wciela się w rolę świadka. Jeśli zeznania składa inny świadek, nawet te dotyczące sfery prywatnej pokrzywdzonego, nie ma przepisów pozwalających sądowi nakazać przedstawicielom środków masowego przekazu opuszczenie sali (zob. również: Siostrzonek-Sergiel 2017, s. 57). Taka konstrukcja, choć zgodna z zasadą jawności wymiaru sprawiedliwości, zdecydowanie nie wpływa pozytywnie na możliwość uniknięcia potencjalnej wiktyimizacji wtórnej. Ponadto wskazać należy na istnienie art. 360 k.p.k. Sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości lub części m.in. w sytuacji, gdy jawność mogłaby obrażać dobre obyczaje (art. 360 par. 1 pkt 1 lit b k.p.k.) czy naruszyć ważny interes prywatny (lit. d). Dotyczyć może to np. szczegółów ze sfery prywatności czy życia intymnego uczestnika postępowania. Normy te bywają stosowane w przypadku przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości. Podkreślić trzeba jednak, że decyzja taka należy do dyskrecjonalnej władzy sądu. Ponadto – zgodnie z par. 2 – prokurator może się temu sprzeciwić. Powyższe rozwiązania oferują zatem pewien standard ochrony jednostki, jednak ich stosowalność zależy od innych uczestników postępowania.

Obok Kodeksu postępowania karnego zbiór nakazów w stosunku do dziennikarzy formułuje również Prawo prasowe. Są to ogólne zasady dotyczące m.in. zgodnego

4 Gdy dziennikarze nie podejmują się utrwalania dźwięku czy obrazu, mają do nich zastosowanie ogólne przepisy dotyczące obecności publiczności na rozprawie. Szerzej: Wytrykowski 2020.

5 Pośredni wpływ na ochronę pokrzywdzonego mają również art. 156 k.p.k. odnoszący się do dostępu do akt oraz ogólne przepisy dotyczące jawności postępowania (m.in. art. 360 ust. 1 lit. d k.p.k.).

z prawdą przedstawiania omawianych faktów (art. 6 ust. 1), przestrzegania zasad etycznych regulujących wykonywanie zawodu (art. 10 ust. 1) oraz zachowania szczególnej staranności i rzetelności w pracy oraz ochrony danych osobowych i dóbr osobistych (art. 12). Prawo prasowe zobowiązuje dziennikarzy do zachowania w tajemnicy wszelkich informacji, których ujawnienie mogłoby naruszyć prawnie chronione interesy osób trzecich (art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pras.). Art. 14 pr.pras. podkreśla wagę zgody osoby zainteresowanej w przypadku publikowania zapisów wizualnych i fonicznych z jej udziałem (ust. 1) oraz informacji dotyczących jej życia prywatnego (ust. 6).

Dla ochrony pokrzywdzonego szczególne znaczenie ma art. 13 ust. 2 pr.pras., który zabrania publikowania w prasie wizerunku i innych danych osobowych m.in. pokrzywdzonych, chyba że osoby te wyrażą zgodę. Norma art. 13 ust. 2 pr.pras. statuuje samodzielną podstawę ochrony danych osobowych (Siostrzonek-Sergiel 2017, s. 57). To ofiary podejmują decyzje, czy ujawnienie danych będzie dla nich korzystne (Lis 2012, sekcja VII). Jak trafnie zauważa Witold Klaus, pokrzywdzeni nie zawsze są jednak tego świadomi, co wykorzystują dziennikarze (Szczepaniec 2017, sekcja III).

Co istotne, ani prawo karne, ani Prawo prasowe nie przewidują żadnych sankcji karnych za naruszenie art. 13 ust. 2 pr.pras. Prowadzi to do częstych naruszeń w praktyce, np. poprzez przedstawianie osoby za pomocą imienia, pierwszej litery nazwiska oraz opisu umożliwiającego łatwe rozpoznanie.

W Polsce próżno szukać w zakresie zapobiegania wiktyimizacji wtórnej oficjalnych pozaprawnych inicjatyw, takich jak szkolenia czy kursy, podejmowanych przez władze publiczne. Jeśli takie się odbywają, to są przeznaczone dla pracowników wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania (Muszyński 2013). Trudno znaleźć także informacje w formie poradników czy artykułów informacyjnych sygnalizujących problem wiktyimizacji wtórnej. Wymiar sprawiedliwości skupia się na udziale mediów w postępowaniu karnym, zapewniając informację o głównych nomach prawnych obowiązujących dziennikarzy w tym obszarze – „Przewodnik dla dziennikarzy” dostępny jest m.in. na stronie internetowej Sądu Okręgowego w Nowym Sączu czy Słupsku. Niektóre sądy oferują nawet pełnowymiarowy podręcznik „Sądowe ABC – Poradnik dla dziennikarzy”⁶. Niemniej co do zasady brak w nich informacji m.in. jak odnosić się do pokrzywdzonych. Brak jest rozwiązań systemowych skierowanych na rozwiązanie problemu.

6 Tak m.in. Sąd Okręgowy w Białymstoku [<https://bialystok.so.gov.pl/component/attachments/download/2236.html>; 15.01.2023].

Działania państwa skierowane na aktywność dziennikarzy we Włoszech

W przeciwieństwie do polskiej regulacji włoski kodeks postępowania karnego (Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988; dalej również jako c.p.p.) nie odnosi się wprost do nagrywania postępowania przez przedstawicieli mediów. Biorąc pod uwagę zasadę otwartego wymiaru sprawiedliwości, nie można więc wykluczyć takiej możliwości. Podobnie jak w polskiej regulacji poszanowanie ważnego interesu prywatnego pokrzywdzonego może prowadzić do częściowego wyłączenia jawności rozprawy (art. 472 ust. 2 c.p.p.). Włoski ustawodawca dostrzega konieczność szczególnej ochrony ofiar przestępstw na tle seksualnym, stanowiąc w art. 472 ust. 3-bis c.p.p., że rozprawa w takich sprawach odbywa się jawnie, ale pokrzywdzony może złożyć wniosek o wyłączenie jej jawności. Jeżeli pokrzywdzonym przestępstwem seksualnym jest małoletni, postępowanie zawsze odbywa się z wyłączeniem jawności. Ponadto przepis podkreśla, że pytania dotyczące życia prywatnego lub seksualności ofiary nie są dozwolone, chyba że okazują się niezbędne do odtworzenia stanu faktycznego.

Główna ustawa regulująca działalność dziennikarzy we Włoszech, Ordinato della professione di giornalista (1963 z późn. zm.), skupia się głównie na kwestiach organizacyjnych, pozostawiając sprawę zasad kodeksom etyki. Wiele obowiązków dziennikarzy, w tym przede wszystkim zakaz określonych rodzajów publikacji, można natomiast wywieść z kodeksu karnego (Approvazione del testo definitivo del Codice Penale 1930 z późn. zm.) i kodeksu postępowania karnego (m.in. zakaz publikacji określonego typu, np. zawierający elementy dokumentów tajnych czy wizerunku osoby w kajdankach bez uzyskania jej zgody). Oprócz odpowiedzialności karnej ich publikacja stanowi również przewinienie dyscyplinarne (art. 115 c.p.p.).

Włoski kodeks karny zawiera niezwykle istotny przepis z perspektywy niniejszego opracowania. Zgodnie z art. 734 bis kodeksu zabronione jest ujawnianie bez zgody ofiar ich danych osobowych lub wizerunku. Zapis ten obejmuje środki masowego przekazu oraz zawiera listę przestępstw na tle seksualnym, w przypadku których obowiązuje. Zgodnie z orzecnictwem środki masowego przekazu należy rozumieć szeroko, nie tylko jako tradycyjne środki masowego przekazu, ale także np. strony internetowe, listy mailingowe itp.⁷ Takie wzmocnienie ochrony ofiar przemocy seksualnej zdecydowanie należy ocenić pozytywnie.

Władze włoskie w przeciwieństwie do polskich zdają się powoli dostrzegać występujący w mediach problem wiktyimizacji wtórnej ofiar, w tym ofiar przemocy na tle seksualnym. Wdrożony został „Piano d'azione straordinario contro la violenza sessuale e di genere” (2013) – „Nadzwyczajny plan działania przeciwko przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć”. Jednym z jego głównych celów jest rozwijanie wrażliwości mediów m.in. w celu uniknięcia przekazu wiktyimizującego i stygmatyzującego ofiary. Plan zakłada organizację profesjonalnych kursów szkoleniowych w zakresie właściwego używania języka narracji.

7 Wyrok włoskiego Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2013 r. (Cass. pen. Sez. III, 12/12/2013, n. 2887).

Działania skierowane do pokrzywdzonych – zagadnienia ogólne

Poza krokami podejmowanymi w celu usystematyzowania pracy przedstawicieli mediów, istotną rolę odgrywają również instrumenty mające na celu edukację ofiar (Seremet 2014). Pokrzywdzeni są wystawieni na zainteresowanie ze strony mediów w trudnym momencie, kiedy doświadczają znacznego stresu i traumy. Możliwe, że godzą się na kontakt z dziennikarzami impulsywnie, bez świadomości ewentualnych konsekwencji (Pascucci 2016, s. 121). Mogą też sami kontaktować się z mediami, aby upewnić się, że sprawiedliwości stanie się zadość, szczególnie w przypadku spraw ciągnących się przez długi czas czy kończących się nie po ich myśli. To właśnie sprawy takich pokrzywdzonych, niesłyszanych i pozbawionych w ich odczuciu sprawiedliwości, przeważają w obrazie medialnym (Wróblewski 2014). Zwiększenie świadomości własnych praw ogranicza ryzyko wtórnej wiktylizacji, zwłaszcza pośród grup szczególnie nią zagrożonych.

Działania skierowane do pokrzywdzonych powinny mieć na celu przede wszystkim zwiększenie ich świadomości oraz wsparcie w kontaktach z przedstawicielami mediów. W pierwszej kolejności należy podejmować aktywności mające zapewnić pokrzywdzonym powszechny dostęp do informacji dotyczących różnych rodzajów pomocy (m.in. psychologicznej czy medycznej). Pośród nich warto zawrzeć wiedzę dotyczącą ochrony prywatności, wtórnej wiktylizacji oraz potencjalnego kontaktu z mediami.

Pokrzywdzony powinien być zawsze poinformowany o możliwości odmowy wywiadu czy udzielenia go w obecności wspierającej osoby (Wallace 1998, s. 92). Wskazaniem okazuje się także udostępnianie informacji o tym, w jaki sposób radzić sobie z niechcianą uwagą mediów. Niestety, praktyka weryfikuje powyższe założenia.

Działania skierowane do pokrzywdzonych – Polska

Zgodnie z polską regulacją prawną pokrzywdzony powinien zostać pouczone przed pierwszym przesłuchaniem albo niezwłocznie po ustaleniu pokrzywdzonego o swoich uprawnieniach, a także o dostępnych środkach ochrony i pomocy (art. 300 ust. 2 k.p.k.). W praktyce jednak pouczenie takie najczęściej przybiera formę wyciągu przepisów z kodeksu. Nie umożliwia więc osobom niemającym regularnego kontaktu z tekstami prawnymi zapoznania się z treścią przysługujących im praw.

Bardziej przystępnie napisana jest „Polska karta praw ofiary”⁸. Prosty językiem wyjaśnia ofercie jej prawa, podkreślając prawo do zachowania anonimowości w prasie, telewizji, internecie i innych mediach (punkt 11) oraz niedopuszczalność naruszania jej prywatności przez osoby zainteresowane przestępstwem, w tym media (punkt 6). Co należy jednak podkreślić, władze nie są zobligowane do przekazania „Karty...” pokrzywdzonym.

8 Karta dostępna jest m.in. pod adresem: http://www.zielona-gora.po.gov.pl/pdf/polska_karta_praw_ofiary.pdf; 20.01.2023.

W języku polskim nie są dostępne żadne oficjalne poradniki dotyczące kontaktowania się z mediami przez osoby, które przeżyły przestępstwo. Na próżno szukać informacji o kontakcie z przedstawicielami środków przekazu także w ulotkach dostępnych w jednostkach Policji, prokuraturach czy sądach w Polsce – i, jak wskazuje A. Kozłowska-Rajewicz, gdziekolwiek indziej (Kozłowska-Rajewicz 2014).

Dostępne są informacje online, m.in. na stronie Prokuratury Okręgowej w Opolu (Prawa i obowiązki pokrzywdzonego b.r.), oraz publikacje dotyczące podstawowych praw pokrzywdzonych, przykładem tekst „Jestem pokrzywdzony przestępstwem. I co dalej? Informator dla pokrzywdzonego” Ministerstwa Sprawiedliwości (Sroka 2008). Nie odnoszą się one jednak w żaden sposób do mediów.

Działania skierowane do pokrzywdzonych – Włochy

Również we Włoszech dokumenty udostępniane pokrzywdzonym skupiają się na podstawowych informacjach mówiących o tym, gdzie i jak zgłosić przestępstwo, a także prawach pokrzywdzonego *stricte* w postępowaniu karnym (tak np. „Avviso alle vittime di reato” – „Zawiadomienie dla ofiar przestępstw”⁹). Podobnie jak w Polsce informacje przydatne dla pokrzywdzonego można również znaleźć na stronach internetowych prokuratur – m.in. w Pizie (Procura della Repubblica presso il Tribunale di Pisa b.r.). Na szczególną uwagę zasługuje Prokuratura w Tivoli. Przygotowała ona kompletny dokument „Vittime di reato mai piu’ sole” – „Ofiary przestępstw nigdy więcej same” (Procura della Repubblica presso il Tribunale di Tivoli 2020). W jasny i przystępny sposób wyjaśnia on, jakie działania może podjąć osoba, która przeżyła przestępstwo, oraz jakie są jej prawa. Dokumenty te jednak w żaden sposób nie odnoszą się do mediów.

Ogólny standard ochrony wizerunku – Polska

Wskazać należy, że poza ochroną obejmującą *stricte* ofiary przestępstw, do ich sytuacji ma zastosowanie również ogólny standard ochrony dóbr osobistych, wizerunku oraz danych osobowych. Ich pełna analiza wykracza poza zakres niniejszego artykułu, którego celem jest analiza działań prewencyjnych skierowanych na przedstawicieli mediów oraz osoby pokrzywdzone. Dla porządku należy zasygnalizować jednak również normy ogólne mające zastosowanie do ich sytuacji.

W pierwszej kolejności jest to ochrona dóbr osobistych na podstawie art. 23 i 24 w zw. z ar. 448 Kodeksu cywilnego (Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, dalej również jako k.c.). Przepisy te chronią m.in. cześć, nazwisko, wizerunek (wymienione bezpośrednio), ale też intymność i prywatność życia. Pozwalają m.in. na żądanie zaniechania działań przez naruszydiciela, usunięcie skutków

9 Modello 378 – ALT – 1 – Avviso alle vittime. Versione aggiornata alle nuove disposizioni contenute nella direttiva n. 2/2018 del 24/09/2018.

naruszeń czy zadośćuczynienie. Publikacja wizerunku lub danych pokrzywdzonego bez zgody stanowi naruszenie jego dóbr osobistych i już sam ten fakt daje podstawę do wystąpienia z roszczeniem. W przypadku wizerunku ochrona wzmocniona jest przez art. 81 pr.aut. (Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, dalej również jako pr.aut.). Wprost wskazuje on, że rozpowszechnienie wizerunku wymaga zezwolenia osoby przedstawionej¹⁰. Przy jej braku możliwe staje się roszczenie o zaniechanie działań, usunięcie skutków naruszenia, a w przypadku zawinionego naruszenia – również zadośćuczynienia (art. 78 ust. 1 pr.aut. w zw. z art. 24 k.c.).

Ponadto w niektórych przypadkach zachodzi również możliwość dochodzenia sprawiedliwości w postępowaniu karnym. Główne przestępstwa popełniane przez dziennikarzy, które przyczyniają się również do wtórnej wiktyimizacji, to m.in. zniesławienie (art. 212 k.k.) oraz zniewaga (art. 216 k.k.).

Ogólny standard ochrony wizerunku – Włochy

Również we Włoszech pokrzywdzonym przysługują ogólne środki ochrony. W przeciwieństwie do polskiego ustawodawstwa włoskie nie zapewnia ochrony wszystkich dóbr osobistych w jednym artykule. Prawo do nazwiska przyznaje art. 6 c.c. (Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262, Codice civile, dalej również jako: c.c.), a chroni art. 7 c.c., do pseudonimu – art. 9 c.c. Wizerunek chroniony jest na gruncie art. 10 c.c. i podobnie jak w Polsce obejmuje każdy rodzaj wizerunku opublikowanego bez zgody osoby przedstawionej, o ile ze względu na pewne istotne elementy można ją zidentyfikować.

We Włoszech możliwe jest dochodzenie sprawiedliwości na drodze karnej – m.in. za zniewagę (art. 594 k.k.), zniesławienie (art. 595, 596, 596 bis, 597 i 599 k.k.) i naruszenie tajemnicy zawodowej (art. 622 k.p.k.). W przypadku zniesławienia za pomocą prasy lub innych środków publicznego przekazu wymiar kary ulega zaostrzeniu.

Należy jednak zauważyć, że takie działania rzadko podejmowane są przez ofiary (Wróblewski 2014). Wynikać może to m.in. z faktu, że nie są one dostosowane do sytuacji takiej osoby. Większość możliwych działań w obydwu krajach koncentruje się na postępowaniach cywilnych i odrębnych postępowaniach karnych. Wymagają one od pokrzywdzonego kolejnych działań mogących pogłębić traumę i trwających zwykle dłuższy czas. Wydaje się, że należałoby wprowadzić jakiś odrębny środek, niekoniecznie prawny, ale skierowany *stricte* na naruszenia przez przedstawicieli mediów (np. stworzenie specjalnej infolinii).

Obydwa kraje implementowały również Ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2016/ 679,

10 Należy jednak wskazać, że pr. aut. ma zastosowanie jedynie w przypadku utworów – działalności twórczej o indywidualnym charakterze. Nie zawsze zatem będzie możliwe jego wykorzystanie w odniesieniu do doniesień medialnych.

dalej jako RODO). Art. 85 RODO zawiera jednak klauzulę, która nakazuje godzić jego regulacje z wolnością wypowiedzi i informacji, m.in. dla potrzeb dziennikarskich (tak m.in. art. 2 ust. 1 ustawy z 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych). Taka regulacja, nazywana często klauzulą prasową, znacznie ogranicza uprawnienia ofiar, np. w przypadku polskiej ustawy wyłącza w wielu sytuacjach chociażby prawo do sprostowania danych czy sprzeciwu wobec ich przetwarzania.

Kwestie normatywne – podsumowanie

Standard ochrony pokrzywdzonych przed wiktylizacją wtórną ze strony mediów w polskim i włoskim systemie prawnym okazuje się niski. Obydwa systemy, nawet jeśli oferują pewne środki mające na celu interwencję w naruszenia, nie stanowią spójnej kompozycji, brak jest np. sankcji karnych za opublikowanie wizerunku i innych danych osobowych pokrzywdzonego bez zgody, co wymaga od ofiary podejmowania działań na drodze cywilnej. Ponadto regulacje ogólne w obydwu systemach dotyczą przede wszystkim interwencji *post factum* (np. naruszenia dóbr osobistych czy wizerunku).

Z jednej strony regulacje obejmujące pracę dziennikarską związaną z sytuacją ofiar nie są wystarczające. Z drugiej w obu państwach brakuje zainteresowania kwestią edukowania ofiar na temat wtórnej wiktylizacji.

Na plus włoskiej regulacji należy poczytać, że ustawodawca dostrzega konieczność szczególnej ochrony ofiar przestępstw na tle seksualnym (m.in. względny zakaz pytań o życie prywatne, usankcjonowany karnie zakaz ujawniania danych). Za plus regulacji polskiej można uznać podkreślanie roli zgody pokrzywdzonego na publikację jego wizerunku i danych.

Widać zatem, że podejmuje się pewne działania w kierunku minimalizowania wiktylizacji wtórnej, a ponadto obserwuje się intencję ustawodawcy (choć niezwerbalizowaną) w obydwu porządkach, by zapewnić pewien poziom ochrony przed omawianym zagrożeniem. Brak usystematyzowanych przepisów, programów, jak również innych informacji z oficjalnych źródeł (np. broszur informacyjnych czy poradników) sprawia jednak, że w obydwu państwach poziom ochrony znacznie odbiega od postulowanego.

Pozapaństwowe uzupełnienie ochrony ofiar przestępstw – deontologia

Zachowania dziennikarzy na poziomie krajowym podlegają regulacji, poza normami prawnymi, w ramach zasad deontologicznych opisanych w kodeksach etyki zawodowej, kartach i innych instrumentach tzw. miękkiego prawa. Gdy w regulacji prawnej występują luki, wymienione zapisy stanowią wskazówkę, jak postępować. Większość takich dokumentów zawiera jednak jedynie ogólne ideały i zasady pracy dziennikarzy (Wójciuk 2013), które odnoszą się do pokrzywdzonych wyłącznie pośrednio (np. zasada szacunku i tolerancji). Co więcej, niektóre są ewidentnie

sprzeczne z przepisami prawa, np. polski „Kodeks etyki Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich” dopuszcza w wyjątkowych przypadkach naruszenie prywatności i sfery intymnej (pkt 5), a także stosowanie nielegalnych lub etycznie nagannych metod zbierania materiałów (pkt 6). Nieco lepiej kształtuje się sytuacja we Włoszech, gdzie kodeksy etyki dziennikarskiej kładą szczególny nacisk na poszanowanie prywatności oraz godności osób występujących w materiale dziennikarskim. „Testo unico dei doveri del giornalista” wprost odnosi się w art. 3 lit. e do ochrony ofiar przestępstw seksualnych, stanowczo zakazując publikowania danych osobowych takich osób, jak również jakichkolwiek szczegółów mogących prowadzić do ich identyfikacji.

Pozapaństwowe uzupełnienie ochrony ofiar przestępstw – organizacje pozarządowe

Niestety, ze względu na charakter dziedziny i delikatną relację między prawem do prywatności ofiary a swobodą wypowiedzi dziennikarzy, trudno jest stworzyć ściśle normy prawne regulujące tę kwestię. Wskazania deontologiczne zaś nie zawsze są przestrzegane w praktyce (Dubois 2014). Dlatego też również edukacja odgrywa ważną rolę w kształtowaniu postaw dziennikarzy i zapobieganiu wiktymizacji wtórnej. Należy rozważyć wprowadzenie szkoleń m.in. dotyczących kwestii możliwości upubliczniania danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa czy sposobu przeprowadzania wywiadu z ofiarą (Szczepaniec 2017, sekcja IV). Pomogłyby one dziennikarzom w odpowiednim kształtowaniu debaty publicznej na temat przestępczości seksualnej. Próżno, jak wskazano powyżej, szukać oficjalnych informacji skierowanych do dziennikarzy odnośnie do tej tematyki. Niewiele lepiej kształtuje się sytuacja w przypadku źródeł ze strony organizacji pozarządowych. Jedyne przydatne materiały na gruncie polskim to ulotki mające na celu pomoc najbliższemu otoczeniu ofiary, omawiające np. zasady, których należy przestrzegać podczas kontaktu z pokrzywdzonym. Przykładem jest m.in. „Jak pomagać, by nie krzywdzić osób po doświadczeniu przemocy seksualnej w tym gwałtu” Feminoteki (Feminoteka 2021). Pewne informacje mogą zostać znalezione w ogólnych poradnikach dla dziennikarzy. „Poradnik zaangażowanego dziennikarza” (Integracja 2014) zawiera np. rozdział „Jak nie krzywdzić rozmówcy”, ale nie odnosi się wprost do pokrzywdzonych.

Sytuacja wygląda nieco lepiej na gruncie włoskim. Dostępne są przewodniki, jak np. „Violenza contro le donne. Giornalisti e federazione stampa compatti Un decalogo per fare informazione” (Ristretti 2013) – „Przemoc wobec kobiet. Dziennikarze i federacja prasowa zjednoczone Dekalog raportowania” czy „Come i media dovrebbero coprire i casi di violenza sulle donne” (Nurra 2016) – „Jak media powinny relacjonować przypadki przemocy wobec kobiet?”, ukazujące m.in., w jaki sposób dziennikarze powinni rozmawiać z pokrzywdzonymi, by nie prowadzić do dalszej stygmatyzacji. Ważnym przykładem jest również stworzona we Włoszech w ramach inicjatywy Never Again platforma e-learningowa <https://www.vittimizazionesecondaria.it/>. Zapewnia ona bezpłatny kurs internetowy dla

praktyków prawa i przedstawicieli mediów, mający na celu zapobieganie wtórnej wiktyimizacji ofiar przestępstw seksualnych.

Powyższe źródła trudno ocenić jednak jako wystarczające. W obydwu państwach należałoby postulować stworzenie odpowiedniego podręcznika dotyczącego właściwego podejścia do relacjonowania wydarzeń z poszanowaniem praw ofiar, wyjaśniającego mechanizmy wiktyimizacji wtórnej oraz zawierającego wskazówki, jak nie powodować dalszej traumy u ofiar.

W przypadku źródeł skierowanych do pokrzywdzonych sytuacja kształtuje się w jeszcze ciemniejszych barwach. Co prawda dostępne są ogólne informacje dla ofiar przestępstw, w tym przestępstw na tle seksualnych, takie jak np. „Poznaj swoje prawa. Jeśli jesteś ofiarą gwałtu” Centrum Praw Kobiet (Centrum Praw Kobiet 2014), nie odnoszą się one jednak do potencjalnej wtórnej wiktyimizacji przez media. Jedynym źródłem informacji wydaje się krótki artykuł na stronie internetowej Niebieskiej Linii „Czy warto rozmawiać?” (Niebieska Linia 2007). Niemniej choć odnosi się do wiktyimizacji wtórnej przez media, skierowany jest raczej do osób pracujących z pokrzywdzonymi, a nie do nich samych.

Także we Włoszech brakuje łatwo dostępnych informacji dla pokrzywdzonych, mających przygotować ich do kontaktu z mediami. Co jednak warto odnotowania, inicjatywa Never Again, oprócz kursu dla dziennikarzy, opublikowała kilka krótkich filmów mających edukować społeczeństwo w tym zakresie. Temat obejmuje wiktyimizację wtórną w przypadku przemocy ze względu na płeć (w tym przemocy seksualnej) (Never Again 2022a) oraz działania podejmowane przez media, a stanowiące przykład wiktyimizacji wtórnej (Never Again 2022b). Choć nie są one skierowane bezpośrednio do ofiar, ich obecność pokazuje, że problem zaczyna być zauważany.

Zagraniczne przykłady

Pomimo ewidentnych zaniedbań ze strony polskiego i włoskiego systemu w wielu państwach funkcjonują efektywne rozwiązania w zakresie wiktyimizacji wtórnej przez media. Realizowanych jest wiele programów władz państwowych czy lokalnych skierowanych do ofiar i mających pomóc w radzeniu sobie z uwagą mediów. W Wielkiej Brytanii działa platforma My Support Space¹¹, gdzie założywszy darmowe konto, można uzyskać dostęp do krótkich poradników dotyczących m.in. radzenia sobie z mediami. Pennsylvania Office of the Victim Advocate opublikowało dokument „Victim’s Rights and the Media”, w którym pokrzywdzeni mogą znaleźć informacje o tym, jak rozmawiać z przedstawicielami środków przekazu¹². Podobne inicjatywy pojawiają się m.in. w Kanadzie – „Considerations for victims and survivors in dealing with the media” (Canadian Resource Centre for Victims of Crime

11 [<https://www.mysupportspace.org.uk/platform/guides/48>; 12.05.2023].

12 Podobnie: Office for Victims of Crime of the Department of Justice Stanów Zjednoczonych (2022). „Advocating with the Media”.

2011), oraz Australii – „Guide to the media for victims of crime” (Victims Services Attorney General & Justice 2017).

Również zagraniczne organizacje pozarządowe zwracają uwagę na problem wiktylizacji wtórnej przez media. Publikują liczne dokumenty wyjaśniające, czemu media kontaktują się z pokrzywdzonymi i jakie tym drugim przysługują prawa w czasie rozmowy z dziennikarzami – tak m.in. Rise Up Rochester – „A Victim’s Guide to Speaking with the Media” (2014), IPSO – „Contact with the Media. Support for Survivors of Sexual Offences” (Independent Press Standard Organization b.r.), European Forum for Victim Service – „Dealing with the Media” (Rubbens, Staat 2007). Jako dobry przykład wsparcia dla pokrzywdzonych wymienić można także stworzenie przez organizację IPSO 24-godzinnej infolinii dla ofiar, które są nękanie przez dziennikarza lub obawiają się tego, jaka wersja ich historii zostanie opublikowana (07659 152 626)¹³.

Informacje dla dziennikarzy w postaci poradników czy krótkich broszur publikowane są przez liczne organizacje brytyjskie oraz amerykańskie, m.in. MCADSV – „Reporting Sexual Assault: A Guide for Journalists (Michigan Coalition Against Domestic and Sexual Violence 2004), IPSO – „Guidance on Reporting Sexual Offences”. Wartą odnotowania inicjatywą jest również Angles project¹⁴, brytyjski program fundacji On Road Media działający od 2015 roku, który ma na celu m.in. poprawę sposobu przedstawiania przestępstw seksualnych w mediach, a także lepsze zrozumienie doświadczeń, z jakimi mierzą się pokrzywdzeni. Dostępne są również szkolenia online, takie jak m.in. „Investigating Sexual Abuse: Reporting Tips & Tools Webinar”, zorganizowany przez Global Investigative Journalism Network.

Podsumowanie

Tematyka wiktylizacji wtórnej przez media nie stanowi przedmiotu większego zainteresowania władz publicznych ani krajowych organizacji pozarządowych w Polsce oraz we Włoszech. Pomimo obecności pewnych unormowań prawnych odnoszących się wprost do ujawniania wizerunku i danych osobowych pokrzywdzonego (w Polsce), brak sankcji karnych może wiązać się z łamaniem tych norm przez przedstawicieli mediów. Także normy obecne we włoskim systemie prawnym nie są wystarczające dla ochrony ofiar przed wtórną wiktylizacją ze strony przedstawicieli mediów. Również normy deontologii dziennikarskiej w znacznej mierze nie uwzględniają problemu. I choć ogólne informacje dotyczące sytuacji ofiar przestępstw są relatywnie łatwo dostępne za pośrednictwem internetu, te odnoszące się do wiktylizacji wtórnej i jej zapobiegania, szczególnie w związku z zainteresowaniem mediów, okazują się nieosiągalne dla osób niedysponujących znajomością języka angielskiego. Rażący jest również brak edukacji zapewnianej samym

13 W Polsce działa jedynie Telefon Zaufania dla Ofiar i Sprawców Przemocy Seksualnej: (+48) 22 828 11 12.

14 [<https://www.angles.org.uk/for-journalists>; 4.01.2023].

pokrzywdzonym, którzy otrzymując jedynie urzędowe pouczenia, nie dysponują żadnym aktualnym źródłem wiedzy dotyczącej wiktylizacji wtórnej przez media i nie znają swoich praw. Działania podejmowane obecnie przez obydwa państwa nie należą więc do wystarczających, jeśli wziąć pod uwagę zapobieżenie choćby w niewielkim stopniu wiktylizacji wtórnej przez media.

Jak jednak wskazuje zagraniczna praktyka, możliwe jest stworzenie przystępnych źródeł informacji zarówno dla przedstawicieli mediów, jak i pokrzywdzonych, które pozwoliłyby na ograniczenie zjawiska wiktylizacji wtórnej przez media. Pierwsze kroki w stronę świata mediów bardziej przyjaznego ofiarom stanowiłoby stworzenie oficjalnych, dostępnych w sądach i urzędach, a także online broszur, napisanych prostym, inkluzywnym językiem, tłumaczących pokrzywdzonym ich prawa, a także krótkich podręczników bądź szkoleń wprowadzających dziennikarzy w tematykę wiktylizacji wtórnej oraz sprawozdawczości informacyjnej z uwzględnieniem praw pokrzywdzonych.

Bibliografia

- Bieñkowska E., Mazowiecka L. (2009). *Prawa ofiar przestępstw*. Warszawa.
- Canadian Resource Centre for Victims of Crime (2011). *Considerations for Victims and Survivors in Dealing with the Media*. Ottawa [https://crcvc.ca/wp-content/uploads/2021/09/Media-Guide-FOR-VICTIMS-2011.pdf; 6.01.2023].
- Centrum Praw Kobiet (2014). *Poznaj swoje prawa... Jeśli jesteś ofiarą gwałtu. Poradnik prawny dla kobiet* [https://cpk.org.pl/wp-content/uploads/2017/09/gwalt_2014_druk_20.02.15.pdf; 6.02.2023].
- Czopek M. i in. (2016). *Rola mediów w kreowaniu wizerunku. Zeszyty Naukowe Uczelni Jana Wyżykowskiego. Studia z Nauk Społecznych*, nr 9, s. 79–94.
- Dubois J. (2014). *Adwokat Jacek Dubois o medialnych procesach karnych* [https://www.rp.pl/opinie-prawne/art12252651-adwokat-jacek-dubois-o-medialnych-procesach-karnych; 14.01.2023].
- Feminoteka (2021). *Jak pomagać, by nie krzywdzić osób po doświadczeniu przemocy seksualnej w tym gwałtu* [https://feminoteka.pl/wp-content/uploads/2021/02/poradnik.pdf; 5.02.2023].
- Global Investigative Journalism Network (2020). *Investigating Sexual Abuse: Reporting Tips & Tools Webinar* [https://gijn.org/2020/10/30/gijn-webinar-investigating-sexual-abuse-reporting-tips-tools; 20.01.2023].
- Greer C. (2003). *Sex Crime and the Media: Press Representations in Northern Ireland*. W: P. Mason (red.). *Criminal Visions: Media Representations of Crime and Justice* (s. 90–116). Cullompton.
- Independent Press Standards Organisation (b.r.). *Contact with the Media Support for Survivors of Sexual Offences* [https://www.ipso.co.uk/media/1587/contact-with-the-media-for-survivors.pdf; 5.01.2023].
- Integracja (2014). *Poradnik zaangażowanego dziennikarza* [integracja.org/wp-content/uploads/2014/12/poradnik-dziennikarza-zaangazowanego_dostepny.pdf; 15.02.2023].
- Jarzęcka-Siwik E. (2005). *Ograniczenie dostępu do informacji publicznej o przebiegu postępowania karnego. Prokuratura i Prawo*, nr 3, s. 74–95.
- Kozłowska A. (2006). *Oddziaływanie mass mediów*. Warszawa.

- Kozłowska-Rajewicz A. (2014). Wystąpienie. W: L. Mazowiecka (red.). Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa. Wystąpienia (s. 29–35). Warszawa.
- Lis W. (2012). Komentarz do artykułu 13. W: W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak (red.). Prawo prasowe. Komentarz. Warszawa [https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogeZdkmbuhezdcnzoobqxlrygezts; 18.02.2023].
- Lucernini V. (2015). Il crimine mass-mediatico: influenze sulla percezione sociale e sulle scelte di politica criminale. Milano.
- Mąkosa-Stępkowska B. (2014). Przedstawianie ofiar przestępstw w mediach. W: L. Mazowiecka (red.). Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa. Wystąpienia (s. 77–86). Warszawa.
- Michigan Coalition Against Domestic and Sexual Violence (2004). Reporting Sexual Assault: A Guide for Journalists.
- Mulley K. (2001). Victimized by the media. *CJM*, nr 43.
- Muszyński A. (2013). Informacja o szkoleniach w ramach projektu „Wzmacnianie i rozbudowa Sieci Pomocy Ofiarom Przestępstw w Polsce [https://www.kSSIP.gov.pl/node/1629; 18.02.2023].
- Never Again (2022a). La vittimizzazione secondaria [https://www.youtube.com/watch?v=NY-RQm8N7HZE; 25.05.2023].
- Never Again (2022b). Media e stampa [https://www.youtube.com/watch?v=ZfMFSeE5Je0; 25.05.2023].
- Niebieska Linia (2007). Czy warto rozmawiać? [https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/aktualnosci/czy-warto-rozmawiac; 15.03.2023].
- Nurra M. (2016). Come i media dovrebbero coprire i casi di violenza sulle donne. [http://valigiablu.it/media-giornalismo-violenza-sulle-donne; 12.05.2022].
- Pascucci N. (2016). Le dichiarazioni della persona offesa minorenni in qualità di “informata sui fatti” e di testimone. Urbino.
- Piano d’azione straordinario contro la violenza sessuale e di genere (2013) [https://www.quotidianosanita.it/allegati/allegato3768876.pdf; 15.05.2023].
- Pouczenie o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (b.r.) [https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/pouczenie-o-uprawnieniach-i-obowiazkach-pokrzywdzonego-w-postepowaniu-karnym; 1.02.2023].
- Prawa i obowiązki pokrzywdzonego (b.r.) [https://www.gov.pl/web/po-opole/prawa-i-obowiazki-pokrzywdzonego; 1.02.2023].
- Procura della Repubblica presso il Tribunale di Pisa (b.r.). Diritti Persone Offese [https://www.procura.pisa.it/diritti_persone_offese.aspx; 25.05.2023].
- Procura della Repubblica presso il Tribunale di Tivoli (2020). Vittime di reato mai piu’ sole [http://www.procura.tivoli.giustizia.it/documentazione/D_8515.pdf; 20.05.2023].
- Rise Up Rochester (2014). A Victim’s Guide to Speaking with the Media [http://www.riseuprochester.net/wp-content/uploads/2014/11/speaking_to_media.pdf; 5.01.2022].
- Ristretti (2013). Violenza contro le donne. Giornalisti e federazione stampa compatti Un decalogo per fare informazione [http://www.ristretti.it/commenti/2013/giornata/materiali_approfondimento.pdf; 12.05.2022].
- Rubbens A., Staat I. (2007). Guideline ‘Dealing with the Media’ [http://victimsupporteurope.eu/activeapp/wp-content/uploads/2012/09/Guideline-dealing-with-the-media-VSE.pdf; 4.02.2023].
- Seremet A. (2014). Wystąpienie. W: L. Mazowiecka (red.). Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa. Wystąpienia (s. 13–18). Warszawa.

- Siostrzonek-Sergiel A. (2017). Udział przedstawicieli mediów w jawnej rozprawie a prawo do prywatności pokrzywdzonego. *Palestra*, nr 11, s. 56–66.
- Sroka T. (red.). Ministerstwo Sprawiedliwości (2008). Jestem pokrzywdzony przestępstwem. I co dalej? Informator dla pokrzywdzonego [<http://niebieskalinia.info/pliki/dokumenty/informatory/informator-dla-pokrzywdzonego-przestepstwem.pdf>; 5.02.2023].
- Szczepaniec M. (2017). Media a wtórna wiktyimizacja. W: W. Klaus, L. Mazowiecka, A. Tarwacka (red.). *Z problematyki wiktyimologii. Księga dedykowana Profesor Ewie Bieńkowskiej*. Warszawa [<https://sip.lex.pl/#/monograph/369419210>; 12.02.2023].
- Victims Services Attorney General & Justice (2017). A Guide to the Media for Victims of Crime [<https://angelhands.org.au/wp-content/uploads/2017/12/A-guide-to-media-for-victims-of-crime.pdf>; 6.01.2022].
- Wallace H. (1998). *Victimology: Legal, Psychological, and Social Perspectives*. Boston.
- Wolska-Bagińska A. (2019). Ochrona danych osobowych w polskim procesie karnym. *Prokuratura i Prawo*, nr 1, s. 26–47.
- Woźniakowska-Fajst D. (2013). Media a przestępczość. W: K. Buczkowski i in. *Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce* (s. 369–392). Warszawa.
- Wójciuk M. (2013). Pozaprawne podstawy odpowiedzialności dziennikarskiej. *Palestra*, nr 58/3–4 (663–664), s. 27–33.
- Wróblewski B. (2014). Bezimienne ofiary nie krzyczą. O ochronie danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa. W: L. Mazowiecka (red.). *Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa. Wystąpienia* (s. 87–90). Warszawa.
- Wytrykowski K. (2020). Art. 357. W: D. Drajewicz (red.). *KPK T. I*, wyd. 1 [<https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3damrugmztojoobqxlrvgi2dgobsg43a>; 18.02.2023].

STRESZCZENIE

W opracowaniu przedstawiono politykę antywiktyimizacyjną przyjętą w Polsce oraz Włoszech celem zapobiegania wiktyimizacji wtórnej przez media osób pokrzywdzonych przestępstwem na tle seksualnym. Przeanalizowano prawne i pozaprawne działania państwa w tym zakresie, skierowane do przedstawicieli mediów i do samych ofiar, jak również działalność organizacji pozarządowych. Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, czy podejmowane obecnie w Polsce oraz Włoszech działania w zakresie zapobiegania wiktyimizacji wtórnej przez media są wystarczające, aby uchronić ofiary przestępstw na tle seksualnym przed doświadczeniem tego zjawiska.

Słowa kluczowe: wiktyimizacja, wiktyimizacja wtórna, media, polityka kryminalna, strategie ochrony ofiar przestępstw, polityka antywiktyimizacyjna